

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Козич І.В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОВА ПОЛІТИКА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ: ФІЛОСОФСЬКО- ПОЛІТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

УДК 343.9.01:321

Постановка проблеми. Політична система будь-якого суспільства характеризується наявністю певних механізмів, що гарантують її стійкість і життєздатність. Важливу ланку цього механізму становить система соціально-політичних принципів і норм, а також традиції, мораль, етика політичного життя. Політична система включає в себе і механізм комунікацій, які забезпечують прямий і зворотний зв'язок соціальних груп і членів суспільства з політичною владою. З їх допомогою вирішуються соціальні протиріччя і конфлікти, координуються зусилля різних суспільних груп, організацій і рухів, гармонізуються суспільні відносини, досягається консенсус щодо цінностей, цілей і напрямів суспільного розвитку [1, с.76-77]. В цьому контексті важливим є дослідження питань функціонування кримінально-правової політики як складової політичної системи суспільства

Виклад основного матеріалу. Право - це система соціальних норм і відносин, що охороняються силою держави. Тісний зв'язок з державою - основна відмінність від інших нормативних систем, наприклад, моралі. В системі взаємодії кримінально-правової політики та суспільства держава і державна влада відіграють особливу конструктивну роль, бо без них соціальні норми і відносини не можуть набути загальнообов'язкового характеру, тобто стати правовими.

З одного боку, кримінально-правова політика обумовлена економічним станом, політичною системою суспільства і його ідеологією (дана позиція досліджується в працях П.Л.Фріса), а з іншого - традиціями і тенденціями його культури чи законами природного розвитку (концепція соціального натуралізму О.М.Костенка).

Право є формою реалізації державної правової політики, покликаною в ідеалі стимулювати і підтримувати процеси суспільного розвитку. Перш за все - воно носій провідних соціальних цінностей суспільства. Особливою самостійною цінністю суспільства є принцип законності, саме існування якого обумовлено наявністю правової регулятивної системи.

Право містить орієнтири для політики, для побудови і реалізації її цілей, вибору засобів, встановлює межі схвалюваної або допустимої суспільством політичної діяльності. Наприклад, право забороняє використання в політичній діяльності будь-яких форм насильства. Таким чином, можна стверджувати, що між правом і політикою складаються своєрідні відносини інструментальної взаємодії.

Разом з тим, між правом і політикою можуть виникати не тільки відносини інструментальної взаємодії, але і конфліктні відносини. До числа досить поширених відносяться ситуації, коли політичні сили йдуть в обхід норм права або на їх порушення, протиставляючи законність доцільності, або прагнуть внести зміни в чинні правові норми в ім'я сьогохвилинних політичних інтересів. Однак історія невблаганна: у всіх цих випадках тактичний успіх перетворюється в стратегічну політичну поразку. Порушення законності будь-якою політичною організацією, рухом або владними структурами завжди веде до одного і того ж результату: втрати підтримки суспільства [1, с. 10].

Виступаючи у якості необхідної форми державної політики, а в цивілізованих суспільствах як основна її форма, право забезпечує відношення до людини, благ людини як до мети, а не засобу для досягнення певних політичних вигод.

Однією з найбільш істотних характеристик політичної системи виступає її життєдіяльність, яка проявляється в процесі ви-

конання її певних функцій. В рамках структурно-функціонального аналізу виділяють наступні функції: а) владну специфікацію (встановлення і деталізацію) цілей самої системи; б) інтеграцію різних елементів політичної системи в ціле; в) збереження і адаптацію політичної системи; г) взаємозв'язку і взаємодії її з економічним та соціально-політичним середовищем; д) підтримку постійних збалансованих відносин між політичною системою і суспільством.

Велике значення має функція регулювання режиму соціально-економічної діяльності в суспільстві. Мається на увазі встановлення таких способів поведінки і діяльності людей, груп, організацій, форм їх взаємовідносин між собою і державою, які забезпечували б дотримання спільних інтересів і стійкість суспільних відносин.

Функція забезпечення цілісного управлінського впливу на суспільні процеси висловлює потенціал політичної системи як суб'єкта управління верхнього рівня. Об'єктами управління є суспільство і його сфери, галузі економіки і культури, регіони, соціальні спільноти, а також процеси їх розвитку. Для цього здійснюються основні функції управлінського циклу: обробляється і використовується інформація, реалізуються правові норми, вирішуються кадрові питання, здійснюється контроль.

Що стосується ефективності функціонування політичної системи, то в загальному можна сказати, що система ефективна тоді, коли виконує свої функції, коли не поділяє і не розколює суспільство, а сприяє його інтеграції. Як слушно резюмує Г.Т.Тавадов, політична система може бути ефективною при збереженні своєї цілісності і певної автономності від суспільства і в той же час при збереженні гармонійних відносин із середовищем [2, с.78].

Очевидно, що політика має складну будову і виконує різноманітні функції. Основною функцією політики є інтеграція різних сфер суспільного життя, забезпечення цілісності суспільства і його стабільності на базі пошуку балансу інтересів і компромісів.

Крім того, соціально значущими функціями політики є: вираз і захист політично важливих інтересів держави, соціальних груп і

прошарків суспільства, а також окремих індивідів; структурування політичної організації суспільства, інституювання функціонуючих і новостворених політичних суб'єктів; управління і керівництво політичним процесом в інтересах конкретних політичних суб'єктів і всього суспільства; організація політичних відносин в суспільстві, інтеграція різних верств населення, гармонізація їх інтересів, запобігання і регулювання групових конфліктів; формування політичної свідомості громадян; вироблення і формулювання цілей всього суспільства і складових його колективних суб'єктів, організація мас і мобілізація ресурсів на їх виконання; забезпечення наступності і прогресивного соціально-політичного розвитку суспільства.

Крім перерахованих, політика виконує і ряд специфічних для певних типів соціальних систем функцій. Це - підтримка владного панування; захист прав людини; залучення громадян до управління державними і громадськими справами; забезпечення соціальної справедливості, загального блага і ін.

У сучасній політології функції політичної системи виділяються за різними підставами

Одна з найбільш авторитетних класифікацій функцій політичної системи належить Г.Алмонду. У роботі «The Politics of the Developing Areas» він вказує на такі функції «входу» цієї системи, як: 1) політична соціалізація, тобто прилучення членів суспільства до політичної діяльності; 2) політичне рекрутування - форма відбору людей для заповнення різних структур системи; 3) артикуляція (вираз) інтересів, тобто висування вимог до тих, хто виробляє рішення; 4) агрегування інтересів - узгодження та узагальнення вимог. перетворення їх в якусь позицію, надання їй вигляду політичної платформи; 5) політична комунікація; 6) різні вила взаємодій, в т.ч. інформаційні. До функцій «виходу» політичної системи Алмонд відносить: 1) нормотворчість, тобто розробку правил н законів, що регулюють наказа, 2) застосування правил і процедур введення їх в дію; 3) контроль за дотриманням правил; 4) тлумачення законів і припинення акцій, спрямованих на їх порушення.

Ще один варіант класифікації функцій політичної системи був представлений Г.Алмондом спільно з Г.Пауеллом [4]. Вони виділили ряд функцій, кожна з яких задовольняє певну потребу системи, а в своїй сукупності забезпечує «збереження системи через її зміну». Згідно з позицією цих авторів підтримка наявної моделі політичної системи здійснюється за допомогою функцій політичної соціалізації, ті. процесу набуття людиною політичних знань і цінностей, вірувань, відчуттів, властивих суспільству, в якому він живе. Дотримання людьми прийнятих в даному суспільстві стандартів політичної поведінки, лояльне ставлення до інститутів влади підтримують наявну модель політичної системи.

Життєздатність системи обумовлена її можливостями адаптації до зовнішнього і внутрішнього середовища. Ця функція може здійснюватися за допомогою підготовки і відбору суб'єктів влади (лідерів, еліт), здатних знаходити найбільш ефективні шляхи і методи вирішення нагальних проблем і пропонувати їх суспільству.

Не менш важлива функція реагування. З її допомогою політична система відповідає на імпульси, сигнали, що йдуть ззовні або зсередини системи. Високорозвинені здібності до швидкої і точної «відповіді» на будь-які реагенти дозволяють системі адаптуватися до мінливих умов.

Ефективне реагування політичної системи на виникаючі вигоди опосередковується екстракційною функцією, за допомогою якої черпаються ресурси з внутрішнього або зовнішнього (економічного, природного і т.п.) середовища.

Отримані ресурси треба використовувати так, щоб налагодити узгодження інтересів різних груп всередині суспільства. Розподіл благ, послуг і статусів становить зміст дистрибутивної функції даної системи.

Політична система здійснює вплив на суспільство за допомогою управління, координації поведінки індивідів і груп. Управлінські дії такої системи складають зміст її регулюючої функції. Вона реалізується через введення норм і правил, на основі яких взаємодіють люди і їх групи, а також шляхом застосування покарання щодо порушників правил.

Дещо в іншому вигляді, ніж Г.Алмонд і Г.Пауелл, класифікує функції на «вході» і на «виході» політичної системи Д.Аптер в книзі «Політичні зміни» (1973). До функцій на «вході» він відносить 1) політичну соціалізацію і рекрутування, спрямовані на забезпечення потрібної поведінки індивідів при заданих мотивах, 2) артикуляцію соціальних інтересів різних груп; 3) агрегацію, або об'єднання, політичних комунікацій. Як функції на «виході» він виділяє 1) прийняття правил; 2) їх застосування (владою, адміністрацією тощо); 3) судочинство та винесення рішень. Дана модель, і принципи, не суперечить Алмонд-пауелловській - в ній не розглядаються окремо функції перетворення, збереження і адаптації системи, і складені схожі з ними за змістом і завданням блоки.

У радянській літературі найбільш наближеними до вказаних трактувань функцій політичної системи були погляди Ф.М. Бурлацького (див., наприклад «Політичні системи сучасності». 1978). Серед таких функцій він виділяє 1) постановка цілей і завдань суспільства, вироблення програми його життєдіяльності; 2) мобілізація ресурсів суспільства на досягнення потрібних цілей; 3) інтеграція всіх елементів суспільства навколо соціально-політичних цілей і цінностей панівної ідеології та культури. 4) розподіл цінностей в суспільстві відповідно до інтересів збереження даної системою власності і влади

Висновки. Якщо узагальнити вищевказані підходи до позначення функціонування політичної системи (і кримінально-правової політики як її складової), то слід зазначити наступне. Політична система - це реально існуюче суспільно-політичне явище, яке виконує певні функції в суспільстві. Суть цих функцій полягає в наступному:

- формування внутрішньої і зовнішньої політики;
- політичне керівництво та управління суспільством в різних сферах (в т.ч. в сфері протидії злочинності);
- регулювання і гармонізація суспільних відносин між соціальними групами, партіями, організаціями, громадянами;
- забезпечення економічних, політичних, громадянських прав людини;

- виявлення і реакція на громадську думку;
- розвиток і вдосконалення законодавства;
- перетворення, реформа, коригування самої політичної системи;
- контроль над діяльністю державних інститутів.

1. *Политология : рабочий учебник. Юнита 2. Основные понятия политологии. Современный гуманитарный университет. М., 1999.*
2. *Тавадов Г.Т. Политология: Учебное пособие. М: ФАИР-ПРЕСС, 2000. 416 с.*
3. *Almond, Gabriel Abraham. The Politics of the Developing Areas, 1960.*
4. *Comparative politology today: a world view. 7th edition. Longman, 2010.*

Козич І.В. Кримінально-правова політика та функціонування політичної системи: філософсько-політологічні підходи

У статті автор дослідження питає функціонування кримінально-правової політики як складової політичної системи суспільства. Визначено, що політична система будь-якого суспільства характеризується наявністю певних механізмів, що гарантують її стійкість і життєздатність. Важливу ланку цього механізму становить система соціально-політичних принципів і норм, а також традиції, мораль, етика політичного життя. Політична система включає в себе і механізм комунікацій, які забезпечують прямий і зворотний зв'язок соціальних груп і членів суспільства з політичною владою. З їх допомогою вирішуються соціальні протиріччя і конфлікти, координуються зусилля різних суспільних груп, організацій і рухів, гармонізуються суспільні відносини, досягається консенсус щодо цінностей, цілей і напрямів суспільного розвитку. Автор підтримує наявні в філософській та політологічній літературі позиції, що політична система - це реально існуюче суспільно-політичне явище, яке виконує певні функції в суспільстві.

Ключові слова: політична система, функції політичної системи, функції кримінально-правової політики.

Kozych I.V. Criminal law and the functioning of the political system: philosophical and political approaches

In the article the author studies the functioning of criminal policy as a component of the political system of society. It is determined that the political system of any society is characterized by the presence of certain mechanisms that guarantee its stability and viability. An important element of this mechanism is the system of socio-political principles and norms, as well as traditions, morals, ethics of political life. The political system also includes a communication mechanism that ensures the direct and feedback of social groups and members of society with political power. With their help, social contradictions and conflicts are solved, efforts of various social groups, organizations and movements are coordinated, social relations are harmonized, consensus is reached on values, goals and directions of social development. The author supports the positions in the philosophical and political science literature

that the political system is a real socio-political phenomenon that performs certain functions in society.

Keywords: political system, functions of political system, functions of criminal law policy.

Розвадовський В.І.

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ У СФЕРІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

УДК 342.56.1

Постановка проблеми. Питання прав, обов'язків та гарантій має важливе значення як для самих учасників конституційного провадження, так і для конституційного процесу в цілому. Дана проблема здатна суттєво впливати на хід та результати конституційного провадження, а також опосередковано детермінувати напрями діяльності Конституційного Суду України.

Важливу роль для вирішення зазначеної проблеми, а також для удосконалення правового регулювання у сфері конституційного провадження відіграють дефінітивні засади, в основу яких покладено розуміння правового статусу особи в цілому та конституційного провадження зокрема. Саме тому тема дослідження відзначається актуальністю та практичною значимістю.

Стан дослідження. Проблему правового статусу учасників конституційного провадження прямо чи опосередковано висвітлювали у своїх наукових публікаціях Н. Вітрук, Л. Д. Воеводін, А.П. Гаранов, В. В. Копейчиков, В. А. Кучинський, С. Л. Лисенков, В. А. Масленніков, О. Марцеляк, В. І. Новоселов, М. Строгович та інші науковці.

Однак, разом з тим, окремого наукового дослідження потребує власне категоріально-понятійний апарат, який складає дефінітивну основу у проблематиці правового статусу учасників конституційного провадження.

Постановка завдання. На основі усього вищевказаного визначено мету даної наукової статті, яка полягає у конкретизації